

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

УДК 78.07:37.013:159.947.5 (045)

Ольга Морозова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики музичного мистецтва
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розглядаються специфічні особливості (сутність, зміст, умови) формування мотивації педагогічної діяльності у студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів.

Ключові слова: мотиви, мотивація педагогічної діяльності, майбутні вчителі музики.

Літ. 10.

Ольга Морозова, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методики музыкального искусства
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ МОТИВАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗИКИ

В статье рассматриваются особенности (сущность, содержание, условия) формирования мотивации педагогической деятельности у студентов музыкально-педагогических факультетов высших учебных заведений.

Ключевые слова: мотивы, мотивация педагогической деятельности, будущие учителя музыки.

Olga Morozova, Ph.D. (Pedagogic), Docent of the theory and techniques of music
Khmelnytsky Humanitarian Pedagogical Academy

THEORETICAL PRINCIPLES OF MOTIVATION PEDAGOGICAL ACTIVITY IN THE FUTURE MUSIC TEACHERS

The article deals with the specific features (essence, contents and terms) of pedagogical activity motivation forming of the students of musical and pedagogical faculties of higher educational establishments.

Keywords: reasons, motivation of pedagogical activity, future music teachers.

Постановка проблеми. Головною рушійною силою реформа школи в Україні є вчитель, що знаходиться в центрі шкільного життя. Підвищується роль учителя, зростають вимоги до його професійних якостей. У той же час школа і вчитель стикаються з новими труднощами, недостатньою увагою до них з боку суспільства; суттєво понижено престиж учительської професії. У цих складних умовах на педагогічному терені потрібні не просто професіонали, а справжні подвижники своєї справи, яскраві особистості, здатні долати труднощі і працювати творчо. При цьому необхідно, щоб такими особистостями ставали не лише передовики і новатори. Потрібно, щоб масовий учитель піднявся на вищій рівень професійно-особистісного розвитку.

Особистість, як відомо, формується в діяльності, і перш за все у провідній діяльності. Для вчителя такою є педагогічна діяльність, освоєння якої починається у період професійного навчання. Педагогічно цілеспрямована діяльність “породжує” необхідні професійно-особистісні

якості, які потім забезпечують успіх професійної праці [7].

Створюється єдиний ланцюг з двох ланок: “від діяльності – до особистості” і “від особистості – до діяльності”. Щоб він не рвався, необхідно забезпечити єдність діяльнісного і особистісного підходів у професійному навчанні. А для того, щоб реалізувати обидва підходи повністю, потрібна системність. Тільки цілісна сучасна система професійного навчання вирішить проблему підготовки вчителів на необхідному якісному рівні, тому що саме системний принцип дає можливість сформувати у майбутніх фахівців повну психологічну систему діяльності і досягти взаємодії особистості та діяльності та сформувати мотивацію до обраної професії [10].

Аналіз останніх публікацій. На фундаментальному значенні мотивації у педагогічній діяльності вчителя наголошували такі вчені як Б. Ананьєв, М. Анцибор, А. Афонін, Н. Гузій, М. Данілов, Г. Дмитренко, І. Зязюн, Г. Клименко, Н. Кузьміна, О.М. Леонтєв, Н. Ничкало, В. Сластьонін, М. Тарасевич та ін.

У галузі вищої музично-педагогічної освіти увага акцентується на різних аспектах мотивації педагогічної діяльності вчителя музики: емоційно-ціннісному ставленні до педагогічної праці (Е. Абдулін, О. Апраксина, Д. Кабалевський, В. Петрушин, А. Растрігіна, О. Рудницька, О. Шевнюк); особистісно орієнтованому підході до фахової підготовки (А. Козир, Н. Миропольська, О. Михайличенко, В. Орлов, О. Отич, О. Щолокова); потребі у музично-освітній діяльності, інтересі до неї (Л. Масол, О. Олексюк, В. Шацька); педагогічних переконаннях (Ю. Ростовська); усвідомленні смислу музично-педагогічної діяльності (Л. Арчажникова, Г. Падалка, О. Ростовський, Г. Ципін); фаховій компетентності (М. Михаськова, Є. Проворова, Л. Пушкар, Н. Цюлюпа, В. Шулгіна); ціннісних орієнтаціях (В. Дряпіка, Н. Свещинська, Н. Семенова); виконавській майстерності (Г. Саїк, І. Мостова, Л. Гусейнова, О. Бурська, Н. Згурська, В. Буцяк, Л. Лабінцева, В. Федоришин, О. Щербініна та ін.).

Мета статті. Визначити які мотиви спонукають майбутніх учителів музики до майбутньої професійної діяльності. Розкрити основні засади формування та розвитку мотивації педагогічної діяльності у студентів музично-педагогічних факультетів.

Виклад основного матеріалу. Будь-який вибір професії можна розглядати як взаємодію особистості з її індивідуальними особливостями, що виявляються у фізичному розвитку, у можливостях, інтересах, схильностях, характері і темпераменті, а також із спеціальністю, яка висуває до особистості низку вимог. При правильному виборі професії індивідуальні особливості випускника школи в цілому співпадають з вимогами професії.

Е. Клімов [4] виділив вісім основних чинників (мотивів), що визначають професійний вибір:

1. Позиція членів родини.
2. Позиція однолітків.
3. Позиція шкільного педагогічного колективу.
4. Особисті професійні та життєві плани.
5. Здібності та їх прояви.
6. Прагнення до суспільного визнання.
7. Інформованість про ту чи іншу діяльність.
8. Схильності особистості.

Мотиви можна розділити на зовнішні і внутрішні.

Внутрішні мотиви – це суспільна і особистісна значущість професії; задоволення, яке приносить робота завдяки її творчому характеру; можливість спілкування, керівництва іншими людьми. Внутрішня мотивація виникає з потреб самої людини. Завдяки ній він працює із задоволенням, без зовнішнього тиску.

Зовнішні мотиви – це заробіток, прагнення до престижу, побоювання осуду і так далі. Зовнішні мотиви можуть бути розділені на позитивні і негативні. До позитивних мотивів належать: матеріальне стимулювання, можливість кар'єрного зростання, схвалення з боку керівництва, колективу, престижність, тобто стимули, заради яких людина охоче працюватиме. До негативних мотивів можна віднести вплив на особистість шляхом тиску, погроз, покарання, критики та інших дій негативного характеру.

Найбільш ефективним з погляду задоволеності працею і його результатом є переважання внутрішніх мотивів у сукупності з позитивною зовнішньою мотивацією.

Результати аналізу даних, отриманих шляхом анкетування абітурієнтів, що вступають до Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, дали змогу виявити, що 65 % опитуваних мають мотиви, які свідчать про наявність у них педагогічної спрямованості. Інші абітурієнти (28 %) висловили необхідність здобути освіту, засвідчили вплив батьків, прагнення отримувати стабільну заробітну плату тощо, а 7 % опитуваних взагалі не замислювались про причини вибору професії.

Вивчення мотивів вибору педагогічної професії дозволило умовно виділити чотири групи студентів:

- 1) ті, що мають одноплановий мотив вибору професії вчителя (любов до предмету);
- 2) не мають мотивів навчання в педагогічному вузі;
- 3) проявляють яскравих здібностей в організаторській роботі;
- 4) ті, що вирізняються яскраво вираженими педагогічними здібностями.

У процесі навчання в педагогічному вищому навчальному закладі у них можуть сформуватися групи мотивів професійної діяльності, які можна розділити на:

- внутрішні мотиви: інтерес до пізнання основ професійної діяльності, прагнення краще підготуватися до педагогічної праці; усвідомлення відчуття відповідальності за виховання дітей тощо;

- зовнішні позитивні мотиви: прагнення за допомогою результатів навчання виділитися серед однокурсників, зайняти престижне місце в колективі, отримувати підвищену стипендію, відчувати себе одним із найкращих студентів вищого навчального закладу, бажання отримати диплом з відзнакою тощо;

- зовнішні негативні мотиви: побоювання отримати нарікання з боку викладачів і батьків, загроза бути відрахованим з вищого навчального

закладу, небажання “ганьбитися” перед однолітками та ін.

Як з’ясувалося у ході нашого дослідження, в основному, мотиви навчання та майбутньої професійної діяльності в педагогічному вищому навчальному закладі не формуються до початку оволодіння професією вчителя, а цей процес активізується під час навчання.

Мотивацією педагогічної діяльності вчителя музики ми називаємо сукупність його стійких мотивів (музично-педагогічного інтересу, схильності до навчання дітей музики, відповідних ідеалів і переконань у необхідності займатися навчально-виховною працею, гуманістичного педагогічного світогляду), які обумовлені внутрішньою потребою та орієнтовані на цілеспрямоване музично-педагогічне самовдосконалення.

Під формуванням мотивів музично-педагогічної діяльності студентів ми розуміємо процес їх ситуативного і особистісного розвитку в період навчання. Мотиви навчальної діяльності в своїй сукупності утворюють ієрархічну систему з певними рівнями домінування. Особливе місце в цій системі займає пізнавальний інтерес.

Виділення проблеми інтересу як найважливішої, такої, що займає провідну роль в психолого-педагогічних дослідженнях навчальної діяльності, обумовлено тим, що інтерес є внутрішнім мотивом діяльності, тобто усвідомленим емоційно привабливим “предметом” потреби, що діє природним чином, без спеціально поставленого “завдання на сенс”, на усвідомлення в системі значень.

Проблема інтересу розглядалася в класичній педагогіці як важливий чинник розвитку особистості, внутрішній механізм навчання (І.Ф. Гербарт, Я.А. Коменський, Ж.Ж. Руссо, К.Ушинський та ін.). Сучасна дидактика визнає пізнавальний інтерес визначальним мотивом навчальної діяльності. Поняття “інтерес” трактується в літературі дуже широко: від пов’язування його з окремими складовими мотиваційної сфери – мотивами до ототожнення із спрямованістю особистості і представлення його як сукупності проявів її активності.

А. Маркова розглядає інтерес як інтегральний показник мотивації, як результат мотиваційних змін особистості і обґрунтовує положення про принципову можливість управляти станом інтересу через перебудову мотиваційної сфери, становлення окремих її компонентів – сенсів, мотивів, цілей, емоцій [9, 37]. Найповніше, на наш погляд, це поняття виражено у такому визначенні: “Інтерес – це емоційно-пізнавальне ставлення до предмета або діяльності, що безпосередньо

мотивується, переходить за сприятливих умов в емоційно-пізнавальну спрямованість особистості” [6, 11]. Отже, наявність інтересу суб’єкта до музично-педагогічної діяльності є показником сформованості мотивів цієї діяльності.

Професія вчителя музики є специфічною, а тому потребує розкриття притаманних лише їй особливостей професійно-педагогічної підготовки. Це, в свою чергу, обумовлено особливими характеристиками музичного мистецтва:

- творчим характером діяльності вчителя музики;

- поліфункціональністю професії музиканта (концертмейстер, педагог, виконавець, музикознавець);

- відмінністю у підходах до вивчення музики, що зумовлені індивідуальними музичними даними, психологічними особливостями, рівнем підготовки, творчими можливостями тощо.

Сутність навчання майбутнього вчителя музики полягає в наявності двох складових: музичної та психолого-педагогічної підготовки. Ці дві складові мають перетворитися на професійну якість, що забезпечує успішне музичне виховання учнів [3]. Формування мотивів музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкових класів – також дворівневий процес. Перший рівень припускає розвиток особистісно-смыслового, пізнавального, ціннісного, творчого, комунікативного ставлення студентів до власної музичної діяльності. На другому, вищому рівні, ставиться завдання формування майбутнім вчителем мотивів музичної діяльності у молодших школярів.

Найважливішим чинником формування мотивів музично-педагогічної діяльності студентів є організація педагогічної роботи у цьому напрямку.

Практика показує, що домінуючим напрямком у навчальному процесі музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів є наочно-пізнавальний підхід до музичних занять, у більшості випадків заснований на “інформаційному”, монологічному методі роботи викладача зі студентами. Це перешкоджає формуванню мотивів педагогічної діяльності майбутнього вчителя, дає мінімальну можливість для художнього спілкування. Організація навчальних занять як спільної творчої діяльності викладача та студентів, під час якої враховуються і реалізуються музичні інтереси кожної особистості, є однією з педагогічних умов ефективного формування мотивів педагогічної діяльності. Це, у свою чергу, забезпечує можливість майбутньому вчителю здійснювати індивідуальне цілепокладання.

У реальній педагогічній практиці зовні задана мета не має такої значущості для студента, яку вона має для викладача. Ніякі доводи, докази того, що класична музика прекрасна, що вона доставляє насолоду, духовно прославляє особистість не приведуть студента до бажаної, з погляду викладача, музичної діяльності, не сформуєть мотивацію, поки ця діяльність не придбає такий же ціннісний статус, який вона має у педагога. П. Симонов стверджує [8, 16], що пряма апеляція до свідомості, формальне ознайомлення студента із системою соціальних цінностей і норм є малоефективними, про що свідчать дефекти виховної практики. Цілі, поставлені зверху, зовнішні цілепокладання не можуть здійснити глибокого впливу на особистість, а діяльність мотивуватиметься швидше зовнішніми “негативними” мотивами. Логіка розвитку мотивації музично-педагогічної діяльності визначається рухом від потреби до мети, поставленої самим студентом. Проблема формування мотивів музично-педагогічної діяльності студентів, по суті, є проблемою цілеутворення цієї діяльності. Цей висновок підтверджується існуючими психолого-педагогічними дослідженнями, що висувають на перше місце проблему цілепокладаючої активності особистості (Л. Байбородова, О. Гребенюк, А. Маркова, М. Матюхіна та ін.) [5].

У результаті дослідження складних видів цілеутворення у навчальній діяльності студентів Р. Бібріх робить висновок, що формування цілісної структури цілей навчальної діяльності не тільки визначається мотивацією, але, у свою чергу, впливає на її розвиток, на перетворення з тієї, що розуміється, на ту, що реально діє [1, 38]. Оволодіння прийомами цілепокладання характеризує, на думку А. Маркової, ще вищий рівень активності і зрілості мотиваційної сфери особистості [5].

Висновки психологів, педагогів, наші власні роздуми про великі можливості формування та розвитку мотивації навчальної та професійної діяльності через процес цілепокладання переконують нас у необхідності розглядати цілепокладальну активність студентів як головний педагогічний засіб формування мотивів музично-педагогічної діяльності, як його системотвірний чинник.

Грунтуючись на теорії діяльності Х. Хекхаузена, В. Чирков розглядає навчальну діяльність як окрему форму діяльності досягнення, засновану на потребі досягнення, а О. Гребенюк виділяє три види потреби, актуалізація яких формує мотивацію діяльності: пізнавальну потребу, потребу в досягненні і потребу в спілкуванні [2, 76].

Погоджуючись з авторами, ми вважаємо, що музично-педагогічна діяльність має свою специфіку, обумовлену природою її предмету, – музичного мистецтва, а тому вона повинна розглядатися не тільки з погляду цих потреб. Виявлення структури смислоутворювального мотиву музично-педагогічної діяльності показує, що ця діяльність повинна розглядатися також у зв’язку з потребою цінності, значущості зазначеної діяльності для особистості, її творчого потенціалу.

Основу процесу формування мотивів цієї діяльності, на наш погляд, становлять потреби у: пізнанні; спілкуванні; творчості, самовираженні; переживанні цінності діяльності, досягненні цілей діяльності.

Музичне пізнання як одна з цілей навчальної музичної діяльності традиційно обмежується академічними жанрами класичної музики, що значно ускладнює можливість спільної діяльності викладача і студентів. У зв’язку із тим, що досвід художнього спілкування у багатьох студентів представлений різними жанрами мистецтва, спілкування з класикою, залишаючись “маловідомим”, не має для них мотиваційного значення. Ми вважаємо, що формувати мотиви музично-педагогічної діяльності доцільно шляхом розширення сфери художнього спілкування за допомогою включення жанрів народної, сучасної музики, що забезпечує велике поле вибору і можливість участі у спільній діяльності кожного студента відповідно до своїх музичних здібностей та інтересів. Ця позиція, на наш погляд, також є необхідною умовою ефективного формування мотивації педагогічної діяльності майбутнього вчителя музики.

Реалізація розглянутих вище педагогічних умов формування мотивів музично-педагогічної діяльності можлива лише в ситуації вільного вибору студентами змісту, форм музичної активності. Вибір виступає не лише умовою, але і засобом забезпечення цього процесу. Отже, вільний вибір студентами змісту і форм музичної активності також є необхідною умовою ефективного формування мотивів їхньої професійної діяльності.

Висновки. Таким чином, урахувавши все вищезазначене, ми зробили висновок, що формування мотивації педагогічної діяльності майбутніх учителів музики може бути ефективним за умов:

- організації навчальної діяльності як спільної діяльності викладача і студентів, в ході якої буде враховано і реалізовано музичні інтереси кожної особистості;
- цілепокладаючої активності студентів, що

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

передбачатиме усвідомлення цілей своєї музично-педагогічної праці як основи їх професійної діяльності;

- оптимізації змісту фахової підготовки майбутніх учителів музики у процесі навчання у ВНЗ через розширення сфери їх художнього спілкування жанрами класичної, народної, сучасної музики тощо;

- удосконалення методичної майстерності науково-педагогічного складу музичних факультетів.

1. Бибрих Р.Р. Исследование видов целеобразования / Р.Р. Бибрих [под ред. О.К. Тихомирова]. – Кишинев, 1987. – 184 с.

2. Гребенюк О.С. Педагогика индивидуальности / О.С. Гребенюк. – Калининград, 1995, – 230 с.

3. Дебела Ж.М. Проблеми вдосконалення організації педагогічної практики у підготовці вчителя музики / Ж.М. Дебела // Науковий вісник: Зб. наук. праць. – Ч.2. – Одеса: ПДПУ ім. Ушинського, 2007. – С. 37 – 39.

4. Климов Е.А. Введение в психологию труда / Е.А. Климов. – М.: МГУ, 1988. – 157 с.

5. Маркова А.К. Формирование мотивации учения / А.К. Маркова, Т.А. Матис, А.Б. Орлов. – М.: Просвещение, 1990. – 190 с.

6. Марлевич В.С. Особливості професійної підготовки викладачів педагогічних вузів: дидактичний аспект / В.С. Марлевич, О.В. Семиченко. – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2003. – 232 с.

7. Орлов В.Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін: Монографія / В.Ф. Орлов [за заг. ред. І.А. Зязюна]. – К.: Наукова думка, 2003. – 276 с.

8. Симонов П.В. Эмоции и воспитание (Вопросы воспитания в свете информационной теории эмоций) / П.В. Симонов // Вопросы философии. – 1981. – № 5. – С. 42.

9. Формирование интереса к учению у школьников / [под ред. А.К. Марковой]; НИИ общей и пед. психологии АПН СССР. – М.: Педагогика, 1986. – 191 с.

10. Шадриков В.Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В.Д. Шадриков [доп. и перераб.]. – М.: Наука, 1998. – 205 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2013



Чудодійні властивості верби:



- Вербою б'ють, щоб здорові, веселі та багаті були; дітей, щоб сильні були, добре росли та сприйняли життєву силу весни;

- Вербу кладуть після свячення за образи, щоб охороняла хату від лихих сил;

- Вербу садять на городі, коли принесуть з церкви на щастя молоді: коли верба прийметься – дівчина вийде заміж, а хлопець одружиться;

- Вербою на Юра виганяють худобу в поле, вперше на пасовисько, злегка торкаючись нею худоби, щоб здорова була, плідна, щоб у тілі була;

- Вербою в давнину відводили грозові тучі – кивали свяченою вербою в бік хмар і відводили громи та град;

- Вербу кидали в пожежу, чим зменшували, за їх віруванням, велику руйнівницьку силу вогню;

- Вербові қотиқи, свячені, кидали в кашу, їли ту кашу в повній вірі, що через ті қотиқи-базьқи передасться людям сила весняної енергії на цілий рік;

- З освяченою вербою, після повернення з церкви, обходили господарі бджільники, щоб бджоли роїлись; обходили обори та стаїні й қошари, щоб худібқа була здорова, плідна, щоб қорови давали багато молока.

